

«Kassa qalığı» anlayışı və nağd pulların hesabatlarda təsviri

Qulu Soltanov,
sərbəst auditor
Əvvəli ötən sayımızda

Qaydalara görə 71¹-li hesab üzrə pulun «təhtəlhesab şəxsədə» saxlanması nəzərdə tutulmamışdır. Deməli, kassada qalan nağd pulun, məsələn, gələcəkdə təsərrüfat məqsədləri üçün istifadə olunması və ya saxlanması üçün müəssisənin hər hansı işçisinə verilməsi ilə bağlı əməliyyatların uçuotu 71¹-li hesabda aparılmamalıdır. Bu kimi əməliyyatlar hesablar planında konkret nəzərdə tutulmayıb. Amma belə nəticəyə gəlmək olar ki, kassa qalığını düzgün olmayaraq «təhtəlhesab şəxs» kimi nəzərdə tutulan müəssisənin hər hansı işçisinə məxaric etmək əslində kassa qalığının azaldılması kimi nəzərdə tutulmamalıdır. Kassa qalığı dedikdə, müəssisənin sərəncamında olan, yəni müəssisənin ofisindəki kassada və ya otaqda olan, rəhbərin, eləcə də müəssisənin digər işçisinin evində müəssisəyə aid olan nağd pul vəsaitlərinin qalığı nəzərdə tutulmalıdır. Ona görə də kassa qalığının azaldılması məqsədilə kassa qalığının düzgün olmayaraq «təhtəlhesab şəxs» kimi nəzərdə tutulan müəssisənin hər hansı işçisinə məxaric edilməsi bir mühasibat informasiyası olaraq kassa qalığına, yəni pul vəsaitləri qalığına təsir etməməlidir. Yeni maliyyə hesabatlarında, həmçinin vergi bəyannamələrinə əlavələrdə aktivlər hissəsində pul vəsaitləri barədə məlumatlarda «təhtəlhesab şəxs»lərdə və ya «təsisçilərdə» saxlanılan (düzgün olmayaraq saxlanılan) pul vəsaitləri kassa qalığı kimi qiymətləndirilməli və hesabatlarda pul vəsaitlərinin qalığı kimi göstərilməlidir.

Əvvəla, mühasibat standartlarının tələbinə görə müəssisənin təhtəlhesab əməliyyatların aparılması ilə bağlı uçot siyasəti olmalıdır, yəni uçot qaydaları müəyyənləşməlidir, həmin uçot qaydalarına əsasən hansı formada təyin olunan hansı işçi hansı sənədləşmə əsasında hansı vaxtlarda, nə qədər məbləğdə, hansı təhtəl əməliyyatları həyata keçirə bilməsi müəyyənləşdirilməlidir. Bir daxili nəzarət forması kimi təsdiqlənən uçot qaydası olduğu halda, həmin qaydalarda nəzərdə tutulan təhtəlhesab əməliyyatların aparılmasına nə dərəcədə riayət olunması haqqında rəy formalaşdırmaq olar. Amma hamıya məlumdur ki, hazırda fəaliyyət göstərən əksər müəssisələrdə «uçot siyasəti» haqqında tam düşünülmür və adi qaydada daxili nəzarət mövcuddur. Əgər müəssisənin rəhbəri daxili nəzarət qaydaları müəyyənləşdirməyibsə və nağd pulun təhtəlhesab şəxsə verilməsini rəsmi (əmr, kassa və digər sənədlərdə imza etməklə) etiraf edirsə, deməli, pulun müəssisənin hər hansı işçisində saxlanması qanunsuz deyildir. Yəni pulun müəssisənin hər hansı işçisində saxlanıb-saxlanılmaması və ya hansı vaxtadək nə məqsədlə nə qədər saxlanması müəssisədəxili təsdiqlənən qaydalara və normalara uyğun olaraq rəhbərliyin səlahiyyəti daxilindədir. Lakin yenə də belə halda təhtəlhesab şəxsədə saxlanılan pul vəsaiti kassa qalığı kimi, yəni hesabatlarda pul vəsaitlərinin qalığı kimi göstərilməlidir.

Məsələn, bir faktı araşdıraq. Şəhərin adi yerlərindən birində ofisi olan müəssisə rəhbəri satışdan əldə etdiyi pulun ofisdən oğurlanması və ya hər hansı itkilərə məruz qalması riskini nəzərə alaraq pulu təhtəlhesab şəxsinə və ya müəssisənin hər hansı bir işçisinin evində saxlanması qərarına gələ bilər. Bunu qanun pozuntusu hesab etmək olmaz.

Digər bir məqam: xüsusi mülkiyyət növünə malik müəssisəyə borclu olan müştərisindən borcunu almaqdan ötrü göndərilən təhtəlhesab şəxs (və ya müəssisənin hər hansı işçisi) müştəridən borcu nağd formada aldıqdan sonra pulu müəssisənin kassasına mütləq ödəməlidirmi, ödəmədən özündə müəyyən müddət saxlasa və ya kassaya mədaxil etmədən müəssisə rəhbərinin tapşırığı ilə birbaşa başqa təsərrüfat məqsədləri üçün istifadə edərsə, bunun qanun pozuntusu kimi qiymətləndirilməsi düzgündürmü? Xeyr, düzgün deyildir. Çünki bunun da qanun pozuntusu olduğunu təsdiqləyən hər hansı qanuni müddəa mövcud deyildir. Bu, müəssisənin daxili işidir.

Amma bir məqamı unutmaq olmaz. Səyyar vergi yoxlaması zamanı təhtəlhesab şəxsədə və ya hər hansı digər işçisində saxlanılan pulların faktiki varlığı barədə əminliyin yaradılması üçün pulun gətirilərək göstərilməsi və sayılaraq təsdiqlənməsi tələbi yoxlayıcı tərəfindən irəli sürülə bilər. Vergi Məcəlləsinin 23.1.2-ci maddəsinə əsasən, vergi orqanının vergi ödəyicilərində bütün maliyyə sənədlərini, mühasibat kitablarını, hesabatları, smetaları, nağd vəsaitləri, qiymətli kağızları və

başqa qiymətliləri, bəyannamələri və vergilərin hesablanması və ödənilməsi ilə bağlı olan digər sənədləri qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada yoxlamaq, habelə yoxlamaların keçirilməsi zamanı yoxlamaya aid olan məsələlərlə bağlı vergi ödəyicilərindən və ya onun vəzifəli şəxslərindən lazımı izahatlar, arayışlar və məlumat almaq hüququ vardır.

Lakin kassada və ya təhtəhesab şəxsə saxlanılan pulların sayılması və faktiki varlığının yoxlanılması inventarizasiya kimi qiymətləndirilməli və vergi orqanı tərəfindən də inventarizasiyanın aparılması müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən təsdiq edilmiş qaydada həyata keçirilməlidir. Hər bir halda təhtəhesab şəxs səlahiyyətli yoxlama orqanı müfəttişinə faktiki olaraq uçotda və maddi məsuliyyətində olduğu qədər məbləğdə pulu inventarizasiyaya təqdim etdikdən sonra onun hər hansı məsuliyyəti yaranmaya bilər. Eyni zamanda, bu hal müəssisə rəhbəri və baş mühasib tərəfindən də təsdiqlənməlidir.

Davamı növbəti sayımızda